

Cílem České školní inspekce, prostřednictvím tematického šetření, bylo proto shromáždit zkušenosti vybraných základních škol, které mají ke vzdělávání žáků z vyloučeného prostředí⁸, popř. žáků, jejichž vzdělávací dráha může být vzhledem k nepříznivému rodinnému prostředí významně limitována, proaktivní přístup, a kterým se i přes složité podmínky, v nichž působí, daří žáky vzděláváním úspěšně provázet a dosahovat s nimi dobrých vzdělávacích výsledků. Všeobecně se předpokládá, že vzdělávání těchto žáků vyžaduje po škole „práci navíc“. Neexistuje ovšem přesná evidence o tom, které podpůrné aktivity školy vyvíjejí a s jakým úspěchem je realizují. V rámci tematického šetření sledovala Česká školní inspekce strategie škol ve vztahu ke vzdělávání žáků pocházejících ze sociálně znevýhodněného prostředí, v návaznosti na faktory, které podle pracovníků škol jejich školní úspěšnost negativně ovlivňují. Sledovány byly předpoklady a případné bariéry jejich realizace, posuzována byla jejich udržitelnost a přenositelnost do dalších škol.

1.2 Koncepce státní vzdělávací politiky v oblasti vzdělávání žáků ze znevýhodněných lokalit

Téma vzdělávání žáků z vyloučených lokalit⁹ se neobjevuje nově, na koncepční úrovni existuje k problematice vzdělávání těchto žáků několik definovaných strategií. Problematika se objevuje v dokumentech, které sociální znevýhodnění¹⁰ pojímají v širším kontextu¹¹ (např. politiky zaměstnanosti, bydlení, sociálních služeb apod.), kdy oblast vzdělávání je považována za jednu z priorit. Oblast základního vzdělávání je i v těchto dokumentech dovedena až do podoby specifických cílů. Dále je téma obsaženo v dokumentech, které se týkají konkrétně oblasti vzdělávání a akcentují potřebu snižování nerovností ve vzdělávání. Toto téma bylo jednou ze tří priorit Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020¹² (dále i „Strategie 2020“). Za hlavní příčinu nerovnosti ve vzdělávání označuje „rozdílnou úroveň příležitostí a aspirací k učení, výrazně předurčenou zejména rodinným prostředím a dále prohlubovanou příliš časnou vnější diferenciací žáků ve vzdělávacím systému“. Dokument předpokládá specifické zaměření vzdělávací politiky na rozšíření vzdělávacích příležitostí u některých cílových skupin a konstatuje potřebu kompenzovat znevýhodnění žáků dané jejich socioekonomickým a kulturním zázemím. K implementačním nástrojům Strategie 2020 patří Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2015–2020 (dále i „Dlouhodobý záměr ČR“), který pokrývá segment regionálního školství. Slouží k formování základních parametrů vzdělávací soustavy a zajišťuje sladování záměrů mezi centrem a kraji (mj. určuje obsahový rámec dlouhodobých záměrů krajů). K jednotlivým obecně formulovaným opatřením uvedeným ve Strategii 2020 pak stanovuje konkrétnější záměry.

Ze Strategie 2020 dále vycházel také Akční plán inkluzivního vzdělávání na období 2016–2018. Smyslem akčního plánu je nastavení podmínek pro vzdělávání všech žáků tak, aby jejich vzdělávání bylo možné uskutečňovat přednostně v hlavním vzdělávacím proudu. Slouží zároveň pro naplnění podmínek

⁸ Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR, 2015, GAC spol. s r. o. uvádí, že sociální vyloučení ve vztahu k chudobě představuje vrchol ledovce. Materiální deprivace se v něm snoubí s bariérami limitujícími uplatnění na otevřeném trhu práce a trhu s bydlením, omezeným přístupem k veřejným službám, nízkou politickou participací a v řadě případů i s prostorovou segregací a symbolickou stigmatizací lidí, kteří v těchto podmínkách žijí. Sociálně vyloučený člověk čelí komplexu problémů, jako jsou nezaměstnanost, diskriminace, nízká kvalifikace, nízké příjmy, špatná kvalita bydlení, špatný zdravotní stav či rozpad rodiny. V českém kontextu, kde ve více než polovině ze sociálně vyloučených lokalit tvoří většinu Romové, se přidává k řečenému i fenomén etnické diskriminace. Jednou z charakteristik sociálně vyloučených osob je zpravidla nízká úroveň vzdělání. [\(analýza dostupná zde, více k definici vyloučených lokalit zde\).](#)

⁹ V koncepčních a výzkumných dokumentech se častěji pracuje s pojmem sociálního vyloučení a vyloučených lokalit. Školy, které byly pro tematické šetření vybrány, se vyznačovaly docházkou žáků z vyloučených lokalit, tito žáci (s výjimkou jedné školy) však tvořili většinu žáků školy. Obecně je proto používán také termín znevýhodněné lokality pro označení širšího prostředí, ve kterém se škola nachází. Jedná se o školy umístěné v periferních nebo strukturálně postižených oblastech, popř. v městských částech s výskytem vyloučených lokalit.

¹⁰ Ve vzdělávání se v současné době pro kategorizaci speciálních vzdělávacích potřeb pracuje s kategorií žáků s odlišnými kulturními a jinými životními podmínkami. Používán je také termín „sociálně znevýhodnění žáci“. Jsou za ně pokládáni žáci (studenti), kteří nemají stejné příležitosti ke vzdělávání jako většinová populace žáků, a to hlavně v důsledku nepříznivých sociokulturních podmínek svých rodin nebo jiných prostředí, v nichž žijí (Jan Průcha. Pedagogická encyklopedie, 2009).

¹¹ Konkrétně jde o dokumenty Strategie boje proti sociálnímu vyloučení na období 2016 až 2020 [\(dostupné zde\)](#),

Strategie sociálního začleňování 2014–2020 [\(dostupné zde\)](#)

a Strategie romské integrace do roku 2020 [\(dostupné zde\)](#).

¹² [Dostupné zde.](#)